

PILIETIŠKUMO PAGRINDŲ BENDROJI PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Pilietiškumo pagrindų bendroji programa (toliau – Programa) apibrėžia pilietiškumo pagrindų dalyko paskirtį, tikslą ir uždavinius, dalyko ugdomas kompetencijas, pasiekimų sritis, dalyko mokymo(si) turinį, pasiekimų lygių požymius ir mokinių pasiekimų vertinimą.

2. Pilietiškumo pagrindų dalyko paskirtis – ugdant kompetencijas, padėti mokiniui save suvokti kaip aktyvų pilietinės visuomenės narį, suprasti savo teises ir pareigas, pasirengti darniai, socialiai atsakingai gyvensenai ir asmeniniu indėliu prisidėti prie Lietuvos, Europos ir pasaulio pažangos, darnaus vystymosi. Ugdyti pagarbą pagrindinėms demokratinės vertybėms: žmogaus orumui, laisvei, lygybei, teisingumui ir teisėtumui, tolerancijai, solidarumui, lojalumui savo valstybei. Puoselėti tautinę kultūrą ir tautinių bendrijų bendrabūvį. Skatinti mokinius domėtis Lietuvos ir pasaulio realijomis, ugdyti(s) gebėjimus, suprasti, kritiškai vertinti, laisvai ir sąmoningai apsispręsti bei veikti atviroje pliuralistinėje visuomenėje. Ugdyti atvirumą besikeičiančiai socialinei tikrovei, analizuoti galinčius joje kilti konfliktus ir ieškoti takaus šių konfliktų sprendimo būdų.

3. Programoje išskirtos trys pasiekimų sritys: Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas, Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje ir Socialinių ryšių kūrimas ir stiprinimas. Pasiekimai aprašomi keturiais pasiekimų lygiais: slenkstinis (1), patenkinamas (2), pagrindinis (3) ir aukštesnysis (4). Pasiekimų lygių požymiai nusako mokinio žinių ir gebėjimų lygį.

4. Pilietiškumo pagrindų kaip atskiro dalyko mokoma 9–10 (I–II gimnazijos) klasėse. Mokymosi turinys pateikiamas metams.

5. Pilietiškumo kompetencija yra pilietiškumo pagrindų dalyko pagrindas ir ji įvairiais aspektais integruota į kitus dalykus. Pilietiškumo ugdymas neatsiejamas nuo mokinio ištraukimo į klasės, mokyklos, bendruomenės veiklas, dalyvavimo socialinėse–pilietinėse, neformalaus švietimo ir kitose veiklose, kuriuose ugdoma žinojimo, gebėjimų ir nuostatų visuma.

II SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

6. Pilietiškumo pagrindų dalyko tikslas – ugdyti sąmoningą, savarankišką ir veiklą asmenybę, puoselėjančią demokratines vertybines nuostatas, gebančią kritiškai vertinti informaciją ir kurti pažangią Lietuvos pilietinę visuomenę.

7. Pagrindinio ugdymo uždaviniai. Siekdami tikslo mokiniai:

7.1. tyrinėdami socialinę, kultūrinę, politinę tikrovę įgyja supratimą apie asmens teises ir pareigas, bendruomenės ir visuomenės struktūrą, jų tvarkymosi būdus, pagrindines Lietuvos ir Europos sąjungos valdžios institucijas, jų funkcijas ir veikimo būdus, demokratijos vertybes ir principus;

7.2. ugdomi vidinį poreikį taikiai, aktyviai ir atsakingai dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės ir visuomenės gyvenime. Įsisąmonina bendravimo, dialogo, tolerancijos ir empatijos svarbą, gerbia įvairių tautų, konfesijų ir socialinių grupių atstovus, gina žmogaus teises;

7.3. domisi šalies ir pasaulio realijomis, supranta medijų daromą įtaką visuomeniniams ir politiniams procesams ir geba kritiškai vertinti informacijos šaltinius;

7.4. diskutuoja, argumentuoja ir pagrindžia socialines ir kultūrines nuostatas, būtinas aktyviai

ir konstruktyviai dalyvauti Lietuvos demokratinės valstybės ir pilietinės visuomenės gyvenime;

7.5. pasinaudodami įgytomis žiniomis ir socialinio bendravimo gebėjimais, ugdosi kūrybiškai spręsti socialines problemas;

7.6. analizuoja nacionalinio saugumo grėsmes, ieško kolektyvinių ir asmeninių sprendimų iššūkiams spręsti. Gilinasi į šalies gynybos sistemą ir susipažįsta su ginkluoto ir neginkluoto pilietinio pasipriešinimo būdais, tyrinėja korupcijos reiškinį, jo žalą visuomenei;

7.7. įsisažmonina gamtos tausojimo ir atsakingo vartojimo svarbą, inicijuoja aplinkos apsaugos veiklas ir jose dalyvauja;

7.8. suvokia kultūros svarbą piliečio tapatybės formavimui(si), saugo ir vertina nacionalines bei skirtingų tautų kultūrines vertybes, jų paveldą;

7.9. ugdosi demokratinės vertybes, kuriomis grindžia savo elgesį ir veiklą asmeniniame bei viešajame gyvenime.

III SKYRIUS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

8. Įgyvendinant Programą ugdomos šios kompetencijos: pažinimo, pilietiškumo, kultūrinė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos, kūrybiškumo, komunikavimo ir skaitmeninė. Jos pateiktos pagal kompetencijos ugdymo intensyvumą.

9. Pažinimo kompetencija. Tyrinėdami pilietinės visuomenės ir demokratinės vertybių raidos istoriją, mokiniai analizuoja žmogaus teisių raidą, piliečio pareigų ir teisių santykį, ugdosi gebėjimą spręsti problemas, kylančias klasėje, mokykloje, bendruomenėje ir visuomenėje bei sugeba identifikuoti alternatyvius problemų sprendimo būdus ir numatyti jų pasekmes. Pažindami nedemokratiškas pasaulio visuomenes, mokiniai įgyja supratimą apie demokratijos ir pilietinės visuomenės pranašumą. Gilindamiesi į socialinių santykių prigimtį, analizuodami teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, tyrinėdami tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas pilietines vertybes, mokiniai ugdosi dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir nuostatas. Ugdymo proceso metu mokiniai skatinami mąstyti kritiškai, kvestionuoti, vertinti ir pagrįsti idėjas, sprendimus ir argumentus, kritiškai vertinti analizuojamą informaciją. Susipažindami su pagrindinėmis Lietuvos valdžios institucijomis ir jų funkcijomis, mokiniai ugdosi demokratinės elgsenos ir gyvensenos įgūdžius bei nuostatas, kurias taiko asmeniniame, visuomeniniame ir instituciniame lygmenyje.

10. Pilietiškumo kompetencija. Mokiniai ugdosi pilietinės atsakomybės, savęs kaip žmogaus ir piliečio kūrimo ir ugdymo(si), kritinio ir kūrybinio mąstymo, nuolatinio tobulinimo(si), lavinimosi ir atsakomybės už save ir kitus visuomenės narius nuostatą. Puoselėdami tokias vertybes kaip demokratija, valstybingumas, tolerancija, atsakomybė ir bendruomeniškumas, mokiniai suvokia save kaip sąmoningą pilietį, suprantantį savo teises ir pareigas, gebantį aktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime, atsakingai kurti demokratišką visuomenę bei stiprinti šalies valstybingumą tarptautiniu lygmeniu. Analizuoja ir ieško sprendimų tokioms visuomeninėms problemoms kaip žmogaus teisių pažeidimai, propaganda žiniasklaidoje, skurdas, netolerancija ir kt. Pilietines nuostatas ugdosi įsitraukdami į bendruomenės gyvenimą, labdaros, savanorystės veiklas, vertindami ir saugodami valstybės kultūrinį paveldą bei gamtos išteklius, taip kurdami darnią aplinką. Nagrinėja Lietuvos dalyvavimą tarptautinėse organizacijose (Europos sąjunga, NATO ir kt.) bei suvokia šalies pareigas ir galimybes dalyvaujant jose. Mokiniai ugdosi teorines ir praktines institucinės veiklos nuostatas, savo veikloje demonstruoja bendrąsias pilietiškumo savybes, atliepiančias aktualiausias institucines bendradarbiavimo formas.

11. Kultūrinė kompetencija. Mokiniai skatinami suvokti kultūros svarbą kuriant žmogaus tapatybę bei pasaulėvaizdį. Puoselėja įvairias Lietuvos kultūrines vertybes, tradicijas ir kultūros paveldą, suvokia šalies kultūros raidą bei sąveiką su kitomis Europos tautomis. Kritiškai vertina stereotipus apie skirtingų kultūrų atstovus savos ir kitų kultūrų pasakojimuose, vertina ir saugo įvairių tautybių ir konfesijų paveldą. Remdamiesi socialinių santykių prigimties pažinimu, mokiniai ugdosi ir lavina aktyvaus socialinio gyvenimo įgūdžius, įgalinančius veikiant bendruomenėje inicijuoti

socialinius pokyčius, dalyvaujant, saugant ir vystant kultūros paveldą, propaguojant naujus socialinius-kultūrinius santykius. Ugdosi gebėjimus ir nuostatas instituciniu lygmeniu palaikyti ir saugoti pilietines ir tautines vertybes.

12. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Taikydami demokratijos ir pilietiškumo principus, mokiniai ugdosi motyvaciją veikti taikaus demokratinio sugyvenimo ir bendradarbiavimo sąlygomis, gyventi, savanoriškai kurti ir laikytis susitarimų, taisyklių ir įstatymų, gerbti savo demokratinę valstybę. Ugdymo procesas sudarys sąlygas mokiniams lavinti socialinius ir emocinius įgūdžius, ypač – gebėjimą priimti įvairovę, gerbti ją, tyrinėti įvairių grupių poreikius ir juos atliepti, stiprins gebėjimą bendradarbiauti ieškant bendruomenei palankių sprendimų. Programa suteiks galimybę mokiniams diskutuoti ir priimti asmeninę, socialinę ir moralinę atsakomybę, įvertinti pilietiškų sprendimų pasekmes. Analizuodami diskriminacijos, stereotipų bei išankstinių nusistatymų neigiamą poveikį visuomenei, mokiniai ugdosi empatiją ir pagarbą įvairių tautų, konfesijų ar socialinių grupių žmonėms. Taikydami įgytas žinias apie socialinės tikrovės institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, tyrinėdami institucines bendradarbiavimo formas, mokiniai ugdosi socialinių ryšių palaikymo, transformavimo ir kūrimo nuostatas, jas įgyvendinami savo kasdieniniame gyvenime bei visuomeninėje veikloje.

13. Kūrybiškumo kompetencija. Susipažinę su pilietinio raštingumo pagrindais, analizuodami savo pilietiškumo įgūdžius, įgydami žinių apie save ir visuomenę, mokiniai mokosi kūrybiškai interpretuoti socialinę aplinką, ugdosi nuostatą nuolat keistis, tobulintis, lavintis. Pilietiškumo pamokose skatinama kūrybinė veikla, kurios metu mokiniai skatinami dalintis savo idėjomis, problemų sprendimais, diskutuoti, kurti projektus, rinkti ir kritiškai vertinti randamą informaciją, gerbti kitų idėjas ir mokytis į jas pažvelgti iš skirtingų perspektyvų. Analizuodami teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, mokiniai ugdosi gebėjimą kūrybiškai interpretuoti socialinę aplinką, nuostatą nuolat keistis, tobulinti savo santykius bendruomenėje, inicijuojant pokyčius ir santykių dinamiką. Analizuodami socialinių institucijų prigimtį, remdamiesi žiniomis apie institucines bendradarbiavimo formas, mokiniai tobulina dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir ugdosi atvirumo socialinei kaitai nuostatas.

14. Komunikavimo kompetencija. Taikydami įgytas žinias apie teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, tyrinėdami tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas pilietines vertybes, remdamiesi demokratijos principais, mokiniai mokosi bendrauti ir bendradarbiauti probleminėse socialinės realybės situacijose. Taikydami įgytas žinias apie institucijų prigimtį, socialinės tikrovės institucionalizavimo ir legitimavimo mechanizmus, mokosi veikti – kurti, suvokti, interpretuoti ir komunikuoti su kitais žmonėmis instituciniu, bendruomeniniu lygmeniu. Mokiniai pamokų metu skatinami ne tik gyvai bendrauti ir bendradarbiauti su kitais rengiant projektus, pristatymus, inicijuojant diskusijas, bet ir savarankiškai naudotis šiuolaikinėmis medijomis, ieškant informacijos kritiškai pasirinkti šaltinius, juos interpretuoti ir atsakingai naudoti.

15. Skaitmeninė kompetencija. Pilietiškumo pagrindų ugdymo procese mokiniai nuolat skatinami ugdyti gebėjimus saugiai ir teisėtai naudoti skaitmenines technologijas. Pagal mokymo(si) poreikius vykdomos virtualios, hibridinės pamokos. Siekiant sudominti šalies ir pasaulio aktualijomis, mokiniai supažindinami su elektroninės valdžios vartų portalu, teisės aktų paieškos sistema, politinių rinkimų stebėseną ir analizę, kitų institucijų ir organizacijų svetainėmis. Kūrybiškai sprendžiant socialines, saugumo ir kitas demokratinės visuomenės problemas, mokiniai lavina gebėjimus kurti skaitmeninį turinį bei dirbti su juo, t. y. vykdyti turinio paiešką, analizę, valdymą, pertvarkymą, integravimą ir apdorojimą. Analizuodami žiniasklaidos daromą įtaką visuomeniniams ir politiniams procesams, mokiniai ieško, analizuoja, atrenka ir kritiškai vertina skaitmeninį turinį. Naudodamiesi atvirais informacijos šaltiniais, mokiniai ugdosi gerbti skaitmeninio turinio autorių teises, kritiškai pasirinkti pasiekiamą informaciją, demonstruoti atsakingą socialinę ir pilietinę veiklą skaitmeninėje erdvėje, etiška bendrauti ir bendradarbiauti, laikytis visuotinai pripažinto tinklo etiketo (*Netiquette*). Mokiniai nuolat ugdosi pažinti skaitmeninės aplinkos grėsmes ir saugiai naudotis skaitmeninėmis technologijomis, užtikrinti asmens duomenų bei privatumo saugą, tinkamą skaitmeninių technologijų naudojimą siekiant saugoti aplinką, skaitmeninių įrenginių bei informacinių sistemų saugą.

IV SKYRIUS

PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

16. Programoje pasiekimų sritys žymimos raide (pavyzdžiui, A, B), o raide ir skaičiumi (pavyzdžiui, A1, A2) žymimas tos pasiekimų srities pasiekimas.

17. Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (A). Tai veikla, kurios metu mokiniai įgyja žinių apie valstybės sąrangą, piliečio teises ir pareigas, pagrindines Lietuvos ir Europos institucijas bei demokratijos vertybes ir principus. Kuriama sąmoningų, atsakingų tyrinėtojų bendruomenė, kurioje tyrėjai, bendraudami ir bendradarbiaudami, veikdami individualiai ir kolektyviai, analizuoja visuomenės veikimo principus, ugdosi mąstymo struktūras, įgalinančias formuoti asmeninę – kultūrinę, politinę, demokratinę ir pilietinę savivoką, siesti teorinius principus su realia bendruomenės ir šalies problematika bei tarptautiniu kontekstu. Ši kognityvinė, teorinė veikla neapsiriboja teorinių šaltinių, dokumentų, įstatymų ir principų studijavimu ir nėra orientuota vien į žinias, o į savęs – kaip žmogaus ir piliečio – pažinimą ir tobulinimą visuomeninėje veikloje. Mokymosi ir ugdymosi metodai turėtų būti interaktyvūs: diskusijos ir debatai, konkrečių atvejų analizė, kūrybinės užduotys, mokymasis per žaidimus, dokumentų analizė, inscenizacija ir kiti. Šioje veikloje turi būti integruotos kritinio ir kūrybinio mąstymo įgūdžių vystymo idėjos, jai būdingos atvirumo kaitai ir pasauliui nuostatos. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

17.1. išskiria save kaip sąmoningą, atsakingą asmenybę, demokratinę vertybių ir valstybingumo puoselėtoją, Lietuvos pilietį, šalies ir tarptautinės bendruomenės narį (A1);

17.2. analizuoja socialinę, politinę ir kultūrinę tikrovę, galinčius joje kilti konfliktus, geba laisvai ir sąmoningai spręsti, vertinti ir apsispręsti atviroje pliuralistinėje visuomenėje (A2);

17.3. apibūdina Lietuvos Respublikos Konstitucijos pamatinius principus. pateikia valdžios institucijų bendradarbiavimo pavyzdžių. Išskiria svarbiausius demokratinės visuomenės gyvenimo aspektus (A3);

17.4. remdamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, nurodo aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas. Analizuodamas ir interpretuodamas politinius procesus, pateikia argumentų ir pagrindžia savo nuomonę. Kitiškai vertina informaciją, jos šaltinių patikimumą (A4);

17.5. suvokia ir analizuoja vidines ir išorines grėsmes, galinčias kilti jam pačiam, bendruomenei, valstybei ir demokratiniam pasauliui. Pateikia nacionalinio saugumo užtikrinimo pavyzdžių (A5).

18. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje (B). Tai teorinė ir praktinė bendruomeninė pilietinė veikla, kurioje gilindamiesi į socialinių santykių prigimtį, praktiškai veikdami ir analizuodami teorinius demokratijos ir pilietiškumo principus, tyrinėdami tolerancijos, atsakomybės, susitarimo ir kitas demokratines vertybes, mokiniai bendruomenės veikloje ugdosi dalyvavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius ir nuostatas. Mokiniai ugdosi gebėjimus veikti taikaus demokratinio sugyvenimo ir bendradarbiavimo sąlygomis, ginti žmogaus teises, gyventi savanoriškai laikantis taisyklių ir įstatymų, dalyvauti pilietinėje ir visuomeninėje veikloje. Suvokia valstybinių ir tarptautinių švenčių prasmę. Mokosi aktyviai dalyvauti mokyklos, vietos bendruomenės ir visuomenės gyvenime bei spręsti kilusias problemas, inicijuoti pokyčius, kurti taikią ir atsakingą demokratinę visuomenę. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

18.1. paaiškina, kodėl yra svarbu saugoti ir ginti demokratines vertybes bei žmogaus teises savo artimoje aplinkoje (B1);

18.2. aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime sprendžiant klasėje kilusius klausimus, aktualius mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės iššūkius (B2);

18.3. dalyvauja pilietinėse ir visuomeninėse veiklose, mini valstybines ir tarptautines šventes (B3).

19. Socialinių ryšių kūrimo ir stiprinimo veikla (C). Tai institucinė-pilietinė veikla, kurioje gilinamasi į ekonominių-socialinių ryšių kūrimo ir palaikymo problemas. Mokiniai, pažindami vyriausybines, nevyriausybines ir kitas pagrindines Lietuvos organizacijas bei jų veiklą, suvokia jų reikšmę šalies gyvenimui. Tyrinėdami tarptautines organizacijas ir Lietuvos vaidmenį jose,

analizuodami politinių, juridinių, kultūrinių ir ekonominių institucijų veiklą, bendradarbiavimo formas bei jų poveikį valstybei ir visuomenei, ugdosi socialinių ryšių kūrimo, transformavimo ir stiprinimo nuostatas kuriant globalią, tvarią Lietuvą ir taiką pasaulyje. Šios pasiekimų srities mokinių pasiekimai:

19.1. pateikia vyriausybinių, nevyriausybinių, jaunimo ir kitų visuomeninių organizacijų pavyzdžių, paaiškina jų veiklą ir svarbą valstybės gyvenime. Apibūdina savo dalyvavimo šiose organizacijose reikšmę (C1);

19.2. paaiškina savo vaidmenį kuriant tvarios ekonomikos sąlygas Lietuvoje ir pasaulyje (C2);

19.3. nagrinėja Lietuvos vaidmenį tarptautinėse organizacijose ir jų institucijose, nurodo, kaip globali politika veikia Lietuvos visuomenę (C3).

V SKYRIUS MOKYMO(SI) TURINYS

20. Mokymo(si) turinys. 9 ir I gimnazijos klasė.

20.1. Demokratijos raida ir „pilietiškumo evoliucija“.

20.1.1. Demokratijos raida. Aptariami svarbiausi demokratijos sampratos raidos etapai, nagrinėjami tiesioginės ir atstovaujamosios demokratijos pavyzdžiai šiuolaikinėje visuomenėje.

20.1.2. Demokratijos principai ir vertybės. Išvardijami pagrindiniai demokratijos principai ir vertybės, diskutuojama apie jų reikšmę kuriant demokratiškus santykius šeimoje, mokykloje, visuomenėje.

20.1.3. Pilietybės ir piliečio samprata. Nagrinėjama pilietybės ir piliečio sampratos raida, palyginamos pilietybės įgijimo ir netekimo sąlygos Lietuvoje ir pasaulyje.

20.2. Žmogaus teisės.

20.2.1. Žmogaus ir vaiko teisės. Aptariama žmonių santykius reguliuojančių taisyklių svarba, nagrinėjamos pasirinktų tarptautinių, nacionalinių ir vietos institucijų žmogaus ir vaiko teises reglamentuojančių dokumentų turinys.

20.2.2. Žmogaus teisių pažeidimai. Analizuojami žmogaus teisių pažeidimai. Aptariama, kaip užtikrinti, kad būtų laikomasi žmogaus teisių.

20.2.3. Piliečio, mokinio teisės ir pareigos. Argumentuotai diskutuojama apie atsakingo piliečio, mokinio teises ir pareigas.

20.3. Socialinė politika ir tolerancija demokratinėje visuomenėje.

20.3.1. Socialinės problemos. Analizuojamos Lietuvos ir pasaulio socialinės problemos, socialinės atskirties ir skurdo priežastys.

20.3.2. Socialinė politika. Remiantis pavyzdžiais analizuojama, kaip valdžios institucijos, nevyriausybinių organizacijų ir pilietinė visuomenė vykdo socialinę politiką, sprendžia socialines problemas, užtikrina socialinę apsaugą, kuria socialinį kapitalą.

20.3.3. Socialinės grupės ir tolerancija visuomenėje. Aptariamos skirtingos visuomenės socialinės grupės. Analizuojamos netolerantiško elgesio priežastys, problemų sprendimo būdai Lietuvoje ir pasaulyje. Nagrinėjami tolerancijos pavyzdžiai.

20.3.4. Lietuvos tautinės ir religinės bendrijos. Susipažįstama su Lietuvos tautinių ir religinių bendrijų įvairove, jos sugretinamos su savąja, tyrinėjamas jų unikalumas ir integracijos procesai. Nagrinėjama Lietuvos valstybės įstatymuose numatytas tautinių ir religinių bendrijų teisės ir pareigos.

20.4. Ekonominė politika ir visuomenė.

20.4.1. Viešasis ir privatusis sektorius. Lyginamas viešasis ir privatusis sektorius. Diskutuojama, kaip viešųjų paslaugų kokybė priklauso nuo visuomenės mokestinės prievolės.

20.4.2. Intelektinė nuosavybė ir autorių teisės. Apibūdinama intelektinės nuosavybės ir autorių teisių samprata, diskutuojama, kodėl svarbu jas užtikrinti.

20.4.3. Ekonominio vystymosi tikslai. Aptariamos Jungtinių Tautų plėtros programos ir darnaus vystymosi darbotvarkės įgyvendinimo tikslai. Analizuojami ES tvaraus vartojimo ir gamybos

ekonominės politikos pavyzdžiai, diskutuojama apie tvarios, ekologiškos, gamtą tausojančios vartojimo kultūros reikšmę ir iššūkius.

20.5. Demokratiška mokykla ir jaunimo politika.

20.5.1. Demokratiškos mokyklos veikimo modelis. Nagrinėjamas demokratiškos mokyklos veikimo modelis, teikiami siūlymai kaip jį tobulinti.

20.5.2. Mokinių savivaldos veikimo modelis. Analizuojamas mokinių savivaldos veikimo modelis ir aptariama, kaip didinti mokinių įsitraukimą į socialines–pilietines veiklas mokyklos gyvenime.

20.5.3. Jaunimo politika. Apibūdinami Lietuvos ir ES jaunimo politikos tikslai ir galimybės. Aptiriamos Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LiJOT), Lietuvos moksleivių sąjungos (LMS), savo vietos bendruomenės jaunimo organizacijų ar mokyklos mokinių savivaldos veiklos. Diskutuojama apie asmenines galimybes šiose organizacijose.

20.6. Pilietinės visuomenės organizacijos.

20.6.1. Visuomenės interesų grupės. Aptariami visuomenės interesų grupių skirtumai. Nagrinėjamas nevyriausybinų organizacijų (NVO) ir profesinių sąjungų vaidmuo demokratinėje visuomenėje.

20.6.2. Nevyriausybinių organizacijų. Analizuojami nevyriausybinių organizacijų ir jų kuriamų NVO tinklų veiklos pavyzdžiai. Aptiriamos galimybės įsitraukti į vietos bendruomenės, nacionalines ir tarptautines savanorystės programas ir projektus. Bendradarbiaujama su nevyriausybėmis organizacijomis, dalijamasi savanoriškos veiklos patirtimi.

20.7. Vietos bendruomenė ir savivalda.

20.7.1. Vietos bendruomenė. Aiškinamasi vietos bendruomenių formavimosi būdai ir veiklos reikšmė. Dalinamasi savo gyvenamosios vietovės aktualijomis ir teikiami pasiūlymai, kaip tobulinti vietos bendruomenės gyvenimą.

20.7.2. Vietos savivalda. Nagrinėjamos savivaldos institucijų funkcijos, rinkimų sistema ir vertinama vietos valdžios ir gyventojų sąveika.

20.8. Demokratinė valstybė.

20.8.1. Tautos ir valstybės požymiai. Aptariami tautos ir valstybės požymiai. Analizuojami tautinės kultūros ir politinės tautos formavimosi principai ir skirtumai.

20.8.2. Šiuolaikinių valstybių formos ir pilietinio dalyvavimo būdai. Aptarus šiuolaikinių valstybių formas, diskutuojama apie demokratinės santvarkos privalumus ir trūkumus, demokratinio ir nedemokratinio valdymo modelio skirtumus. Analizuojami įvairūs pilietinio dalyvavimo būdai stiprinant demokratinę santvarką valstybėje.

20.8.3. Emigracijos ir imigracijos procesų įtaka Lietuvos valstybei. Analizuojama emigracijos ir imigracijos procesų daroma įtaka Lietuvos valstybei. Aptariama globalios Lietuvos idėja, Pasaulio lietuvių bendruomenės veikla.

20.9. Praktinė veikla.

20.9.1. Pilietinė pozicija. Mokoma(si) viešai reikšti savo pilietinę poziciją, saugoti ir ginti žmogaus teises savo socialinėje aplinkoje.

20.9.2. Pokyčių iniciavimas. Mokoma(si) kartu su kitais inicijuoti pokyčius ir dalyvauti kasdieniame mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.

20.9.3. Pilietinė ir visuomeninė veikla. Dalyvaujama pilietinėse ir visuomeninėse veiklose.

20.9.4. Valstybinių ir atmintinių dienų minėjimas. Dalyvaujama minint valstybines ir atmintinas dienas, aptariama jų reikšmė.

21. Mokymo(si) turinys. 10 ir II gimnazijos klasė.

21.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija.

21.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos reikšmė. Apibūdinama Lietuvos Respublikos Konstitucijos reikšmė valstybės teisei sistemai. Nagrinėjant Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės tekstą ir pirmąjį skirsnį, aptariama jos paskirtis ir pamatiniai Lietuvos valstybės principai.

21.1.2. Teisių principai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Nagrinėjant pilietinių, politinių, socialinių, ekonominių ir kultūrinių teisių principus Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, įvertinama atsakomybės, individualumo ir originalumo vertė pilietinei visuomenei. Diskutuojama apie individų

laisvių konfliktus, moralinius principus, savanaudiškumo problemą, teisių ir pareigų santykį, viešųjų ir privačių interesų suderinamumą.

21.2. Lietuvos Respublikos Seimas.

21.2.1. Lietuvos Respublikos politinės partijos. Nagrinėjant ir lyginant didžiausių Lietuvos Respublikos politinių partijų skirtingas programines nuostatas, aptariamos asmeninės politinės pažiūros ir idėjos. Analizuojama politinių partijų svarba demokratinėje valstybėje.

21.2.2. Lietuvos Respublikos Seimas. Nagrinėjama Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų sistema, sudėtis, struktūra, įstatymų leidžiamosios valdžios funkcijos.

21.3. Lietuvos Respublikos Prezidentas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

21.3.1. Lietuvos Respublikos Prezidentas. Analizuojama Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų tvarka, aptariamos valstybės vadovo funkcijos ir pareigos.

21.3.2. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Analizuojama Lietuvos Respublikos Vyriausybės formavimo tvarka, sudėtis ir vykdomosios valdžios funkcijos. Susipažįstama su ministerijų veiklos sričių pavyzdžiais.

21.4. Teisminė valdžia.

21.4.1. Lietuvos Respublikos teismai ir teismo procesas. Susipažįstama su Lietuvos Respublikos teismų struktūra ir paskirtimi, teisėjų skyrimo tvarka, išskiriami teismo proceso dalyviai, jų teisės ir pareigos.

21.4.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Mokoma(si) daryti išvadas, kodėl formuojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sudėtį dalyvauja skirtingos Lietuvos Respublikos valdžios šakos. Aptariami reikalavimai, keliama Konstitucinio Teismo teisėjams, įvertinama teismo ir teisėjo nepriklausomumo principo reikšmė.

21.5. Žiniasklaida ir žodžio laisvė.

21.5.1. Žiniasklaida. Aptariama žiniasklaidos priemonių įvairovė ir jų reikšmė užtikrinant visuomenės informavimą, žodžio laisvę demokratinėje valstybėje. Tyrinėjami žiniasklaidos ir verslo interesai.

21.5.2. Socialinės medijos. Įvertinami socialinių medijų privalumai ir trūkumai, diskutuojama apie asmeninę atsakomybę už informacinio turinio skelbimą, komentavimą ir platinimą. Analizuojama medijų įtaka asmeniui, socialiniams ir politiniams procesams visuomenėje, mokoma(si) pasirinkti (ieškoti) ir kritiškai vertinti informaciją.

21.6. Informacinė ir žinių visuomenė.

21.6.1. Informacinė visuomenė. Apibūdinama informacinės visuomenės samprata. Diskutuojama apie skaitmeninių technologijų, mokslo naujovėmis pagrįstos informacijos reikšmę šiuolaikinės visuomenės formavimuisi, globaliai ekonomikai, asmeninei gyvenimo kokybei ir karjerai.

21.6.2. Elektroninė valdžia. Įvertinamos elektroninės valdžios paslaugos, susipažįstama su Lietuvos ir Europos Sąjungos institucijų elektroninių portalų galimybėmis, siekiant palaikyti visuomenės ir valdžios dialogą.

21.7. Visuomenės atsparumas informacinėms grėsmėms.

21.7.1. Informacinės grėsmės. Lyginamos melagingos informacijos, dezinformacijos, informacinių karų, propagandos ir kibernetinių atakų sampratos, aptariami šių reiškinių panašumai ir skirtumai, jų sąsajos ir keliamos grėsmės asmeniui, visuomenės ir valstybės saugumui, pateikiama pavyzdžių. Analizuodami naujienas ir aktualijas, mokiniai mokosi kritiškai vertinti informaciją, atpažinti informacines grėsmes.

21.7.2. Asmens duomenų apsauga. Mokoma(si) užtikrinti savo ir kitų subjektų duomenų bei privatumo saugą skaitmeninėje erdvėje.

21.8. Nacionalinis saugumas.

21.8.1. Nacionalinis saugumas ir jį užtikrinančios institucijos. Paaiškinama nacionalinio saugumo samprata, aptariamos vidinės ir išorinės grėsmės. Remiantis viešąja informacija nagrinėjami grėsmių šalies saugumui pavyzdžiai. Analizuojamos institucijos, užtikrinančios nacionalinį saugumą, jų veikimo principai ir funkcijos visuomenėje. Aiškinamasi piliečių teisės ir pareigos užtikrinant nacionalinį saugumą.

21.8.2. Korupcija. Apibūdinamas korupcijos reiškinyss ir neigiamos jo pasekmės viešajam interesui. Pasitelkiant pavyzdžius diskutuojama apie korupcijos prevencijos priemones.

21.9. Krašto gynyba.

21.9.1. Valstybės gynimo principai. Analizuojami valstybės gynimo principai, numatyti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatyme.

21.9.2. Karo prievolės atlikimas. Lyginami karo prievolės atlikimo būdai ir įvertinamos asmeninės galimybės pasirinkti vieną iš jų.

21.9.3. Lietuvos kariuomenė ir NATO. Apibūdinama Lietuvos kariuomenės struktūra bei funkcijos taikos ir karo metu. Įvertinama NATO reikšmė Lietuvos nacionaliniam saugumui, analizuojami kolektyvinės gynybos principai.

21.9.4. Ginkluoti ir hibridiniai konfliktai. Nagrinėjami istoriniai ir dabar vykstančių ginkluotų, hibridinių konfliktų pavyzdžiai, nurodomos jų aplinkybės, aptariami galimi konfliktų sprendimo būdai. Mokoma(si) atpažinti tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus ginkluotų konfliktų metu.

21.10. Neginkluotas pilietinis pasipriešinimas.

21.10.1. Neginkluotas pasipriešinimas. Apibūdinama neginkluoto pasipriešinimo samprata, analizuojamos individualios ir kolektyvinės pilietinio pasipriešinimo galimybės ir būdai.

21.10.2. Neginkluoto pilietinio pasipriešinimo atvejai. Tyrinėjami istoriniai ir šiuolaikiniai neginkluoto pilietinio pasipriešinimo atvejai, nagrinėjamos individualios ir kolektyvinės protesto formos.

21.11. Tarptautinės organizacijos. JTO reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui.

21.11.1. Jungtinių Tautų Organizacija. Aptariami JTO tikslai, politinė struktūra ir Lietuvos dalyvavimas šioje organizacijoje.

21.11.2. Tarptautinės organizacijos. Analizuojami JTO švietimo, mokslo ir kultūros (UNESCO), Jungtinių Tautų Vaikų fondo (UNICEF) ir (ar) kitų pasirinktų JTO organizacijų veiklos sričių pavyzdžiai Lietuvoje ir pasaulyje. Įvertinama tarptautinio solidarumo reikšmė globalizacijos procesams.

21.12. ES reikšmė Lietuvai ir globaliam pasauliui.

21.12.1. ES reikšmė. Aptariama vieningos Europos idėja, ES institucijų formavimo būdai, sąranga ir funkcijos, pateikiami Lietuvos atstovavimo ir dalyvavimo pavyzdžiai, sprendžiant regionines ir globalias problemas.

21.12.2. Eurooptimizmas ir euroskepticizmas. Nagrinėjami eurooptimizmo ir euroskepticizmo argumentai Europos valstybėse ir Lietuvoje, ieškoma atsakymų į kylančius klausimus.

21.12.3. ES valstybių piliečius vienijančios teisės. Įvardijamos ES valstybių piliečius vienijančios teisės. Aptariamas ES piliečių vaidmuo priimant sprendimus bendrijoje. Nagrinėjamas ES įstatymų santykis su nacionaline teise.

21.13. Praktinė veikla.

21.13.1. Pilietinė pozicija. Mokoma(si) viešai reikšti savo pilietinę poziciją, saugoti ir ginti žmogaus teises savo socialinėje aplinkoje.

21.13.2. Pokyčių inicijavimas. Mokoma(si) kartu su kitais inicijuoti pokyčius ir dalyvauti kasdiniame mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.

21.13.3. Pilietinė ir visuomeninė veikla. Dalyvaujama pilietinėse ir visuomeninėse veiklose.

21.13.4. Valstybinių ir atmintinų dienų minėjimas. Dalyvaujama minint valstybines ir atmintinas dienas, aptariama jų reikšmė.

VI SKYRIUS

MOKINIŲ PASIEKIMŲ VERTINIMAS

22. Vertinimas yra nuolatinis mokinio pasiekimų, daromos pažangos ir kitos mokymosi patirties stebėjimo ir apibendrinimo procesas. Vertinant mokymo(si) rezultatus, svarbu nustatyti aiškius vertinimo kriterijus, atitinkančius Programoje išvardytus pasiekimus. Remiantis vertinimo

duomenimis numatoma tolimesnė mokymo(si) eiga, skatinant mokinio motyvaciją ir pažangą. Vertinama tai, ko mokiniai buvo mokomi. Pateikiant užduotis mokiniams paaiškinama, ką reikia atlikti, kaip bus vertinamas darbas, ką reiškia užduotį atlikti gerai ir kokie yra vertinimo kriterijai. Vertinimas turi būti suvokiamas kaip būdas padėti mokiniui sėkmingai mokytis, tobulėti ir bręsti kaip asmenybei. Mokiniai mokomi reflektuoti ir vertinti mokymąsi, pasiekimus, geranoriškai ir reikliai vertinti kitų darbus. Pateikiant vertinimą pabrėžiamos ne klaidos ar nesėkmės, o tai, kokią pažangą padarė mokinys.

23. Mokinio pasiekimai ir pažanga vertinami taikant formuojamąjį ir apibendrinamąjį vertinimą. Vertinant mokinių pasiekimus, derėtų atsižvelgti į klasės sudėtį įvairiais aspektais (socialiniu, etniniu, religiniu ir kt.), mokinių ugdymosi poreikių ir pomėgių įvairovę, individualius gebėjimus, galimybes ir patirtį.

24. Pagrindinio ugdymo programoje pilietiškumo pagrindų mokinių pasiekimai vertinami įskaita (mokymo įstaiga gali apsispręsti kitaip, t. y. vertinti pažymiais), daugiau dėmesio skiriant savarankiško darbo, aktyvaus dalyvavimo klasėje, praktinėje veikloje vertinimui ir mokymosi pažangos į(si)vertinimui, skatinant mokinių saviugdą, savarankiškumą ir motyvaciją veikti, stiprinant jų savimonei ir savivertę. Apibendrinamasis vertinimas atliekamas ugdymo laikotarpio (pusmečių ar trimestrų, ugdymo programos, ciklo, temos) pabaigoje. Mokinių pasiekimai apibendrinami vertinant mokinio per nustatytą ugdymo laikotarpį padarytą pažangą, orientuojantis į Programoje aprašytus mokinių pasiekimų lygių požymius.

25. Mokinių pasiekimai aprašyti išskiriant keturis pasiekimų lygius: slenkstinį (1), patenkinamą (2), pagrindinį (3), aukštesnįjį (4). Pasiekimų lygių požymiai padės į(si)vertinti mokymo(si) pasiekimus ir daromą pažangą baigus tam tikrą etapą, pamokų ciklą.

26. Išskiriant pasiekimų lygių požymius naudojami šie mokinių gebėjimų augimą rodantys kriterijai:

26.1. savarankiškumo:

26.1.1. padedamas – atlieka užduotį dalyvaujant ar procesą moderuojant mokytojiui;

26.1.2. naudodamasis netiesiogine pagalba – atsakydamas į nukreipiamuosius klausimus, naudodamasis papildomai pateikta medžiaga, vadovaudamasis pateiktais kriterijais;

26.1.3. konsultuodamasis – užduotį atlieka tiksliai klausdamas ar prašydamas patarimų;

26.1.4. savarankiškai – užduotį atlieka be pagalbos, susidūręs su kliūtimis, randa būdą jas įveikti.

26.2. konteksto:

26.2.1. artima aplinka – mokiniui pažįstama, kasdienė aplinka (pavyzdžiui, mokyklos, namų);

26.2.2. įprastas kontekstas – jau nagrinėtos reiškinių, proceso sąlygos, aplinkybės;

26.2.3. naujas, neįprastas kontekstas – dar nenagrinėtos reiškinių, proceso sąlygos, aplinkybės, reikalaujančios naujų sprendimų.

27. Pagrindiniame ugdyme, kai mokinių pasiekimai vertinami pažymiais, jie siejami su pasiekimų lygiais: slenkstinis (1) lygis – 4, patenkinamas (2) lygis – 5–6, pagrindinis (3) lygis – 7–8, aukštesnysis (4) lygis – 9–10.

28. Išorinis apibendrinamasis vertinimas. Organizuojamas pagrindinio ugdymo mokinių pasiekimų patikrinimas (toliau – PUPP).

28.1. PUPP, vykdomo pagrindinio ugdymo programos baigiamojoje klasėje (10 klasėje ir II gimnazijos klasėje), užduoties struktūra:

28.1.1. visuomeninio ugdymo PUPP užduotis visiems visuomeninio ugdymo dalykams yra bendra. Šioje užduotyje istorijos ir geografijos mokymo(si) turiniui skiriama po 37,5 proc. užduoties taškų, pilietiškumo pagrindų, ekonomikos ir verslumo – po 12,5 proc. užduoties taškų. Dalis užduočių gali būti integralios;

28.1.2. pilietiškumo pagrindų mokymo(si) turinio ir pasiekimų sritys procentais PUPP užduotyje:

Mokymo(si) turinio sritys	Pasiekimų sritys			Užduoties taškai procentais
	Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (A)	Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje (B)	Socialinių ryšių kūrimo ir palaikymo veikla (C)	
Pilietiškumo pagrindai				12,5
Iš viso taškų procentais	6	4	2,5	12,5

Pastaba. Lentelėje pateikti skaičiai yra orientaciniai, visoje užduotyje galima iki 5 procentų paklaida.

28.1.3. užduotis rengiama centralizuotai, pateikiama ir atliekama elektroninėje užduoties atlikimo sistemoje. Užduotis rengiama remiantis Programos 9–10 klasių ir I–II gimnazijos klasių mokymo(si) turiniu ir pasiekimų lygių požymiais, atsižvelgiant į numatytą PUPP datą (ugdymo procese nenagrinėtas mokymo(si) turinys neįtraukiamas). Užduotį sudaro pasirenkamojo atsakymo ir struktūriniai klausimai.

VII SKYRIUS

MOKINIŲ PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMAI PAGAL PASIEKIMŲ SRITIS

29. Lentelėje pateikiami keturių lygių pasiekimų aprašai: slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis. Pasiekimų lygių požymių lentelėje raidės ir skaičių junginiu (pavyzdžiui, A1.3) žymima pasiekimų sritis (A), pirmas skaičius nurodo pasiekimą (1), o antras skaičius (3) – pasiekimų lygį.

30. Pasiekimų lygių požymiai. 9–10 ir I–II gimnazijos klasės:

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
1. Savęs ir visuomenės pažinimas ir tyrinėjimas (A)			
Įvardija pagrindines demokratines vertybes, Lietuvos pilietybės sampratą, piliečio pareigas bei teises (A1.1).	Diskutuodamas išskiria demokratinių vertybių bruožus, žmogaus teises ir pareigas. Nagrinėja Lietuvos pilietybės suteikimo aplinkybes (A1.2).	Išskiria save kaip sąmoningą, atsakingą asmenybę, demokratinių vertybių ir valstybingumo puoselėtoją, Lietuvos pilietį, šalies ir tarptautinės bendruomenės narį (A1.3).	Savarankiškai tyrinėja demokratijos raidą Lietuvoje ir pasaulyje. Analizuodamas žmogaus teisių pažeidžiamumą, paaiškina Lietuvos ir kitų ES šalių pilietybės suteikimo aplinkybes (A1.4).
Apibūdina skirtingas visuomenės socialines ir kultūrines grupes. Nusako tolerancijos reikšmę visuomenei (A2.1).	Skiria bendruomenių, tautų, valstybių ypatumus. Nurodo kultūrinės, tradicinės, istorinės jungtis, jungiančias įvairias bendruomenes į tautą, atskiras valstybes – į bendrą pasaulio žmoniją (A2.2).	Analizuoja socialinę, politinę ir kultūrinę tikrovę, galinčius joje kilti konfliktus, geba laisvai ir sąmoningai spręsti, vertinti ir apsispręsti atviroje pliuralistinėje visuomenėje (A2.3).	Domėdamasis ir analizuodamas socialinę, politinę ir kultūrinę tikrovę bei galinčius joje kilti konfliktus, randa taikaus šių konfliktų sprendimo būdų. Apibendrina ir pateikia pasiūlymų probleminei situacijai pagerinti ar pakeisti, vertina ir saugo kultūros paveldą (A2.4).
Padedamas išvardija Lietuvos Respublikos Konstitucijos I skirsnio „Lietuvos valstybė“ pamatinius principus. Apibūdina Lietuvos Respublikos Konstitucijoje minimų valdžių atskyrimo principus (A3.1).	Nurodo Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulės ir I skirsnio „Lietuvos valstybė“ principų prasmę. Išvardija skirtingas Lietuvos valdžias, jų funkcijas. Paaiškina vienos Lietuvos Konstitucinės valdžios paskirtį, struktūrą, veikimo modelį (A3.2).	Apibūdina Lietuvos Respublikos Konstitucijos pamatinius principus. Pateikia valdžios institucijų bendradarbiavimo pavyzdžių. Išskiria svarbiausius demokratinės visuomenės gyvenimo aspektus (A3.3).	Apibūdina Lietuvos Respublikos ir kitų valstybių sąrangą, teisinį pagrindą, struktūrą, valdymo principus. Paaiškina žiniasklaidos vaidmenį demokratijoje. Diskutuoja apie Lietuvos bei pasaulio aktualijas, savo nuomonę pagrindžia argumentais (A3.4).
Paaiškina žodžio laisvės	Analizuodamas naujienas ir	Remdamasis įvairiais informacijos	Tyrinėdamas Lietuvos ir pasaulio

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
reikšmę demokratinėje valstybėje, išvardija priemones padedančias tapti atspariems melagingoms žinioms ir propagandai (A4.1).	aktualijas, kritiškai vertina pateikiamą informaciją, atpažįsta informacines grėsmes (A4.2).	šaltiniais, nurodo aktualias vietas, nacionalines ir globalias problemas. Analizuodamas ir interpretuodamas politinius procesus, pateikia argumentų ir pagrindžia savo nuomonę. Kritiškai vertina informaciją, jos šaltinių patikimumą (A4.3).	gyvenimą, analizuoja ir kritiškai vertina informaciją, jos šaltinių patikimumą, daro pagrįstas išvadas bei atskiria melagingas žinias (A4.4).
Paašškina nacionalinio saugumo sampratą, išvardija vidines ir išorines grėsmes (A5.1).	Išvardija nacionalinio saugumo vidines ir išorines grėsmes. Apibūdina galimas grėsmes šalies saugumui, sprendimų būdus, skirtingų institucijų funkcijas ir asmeninį indėlį (A5.2).	Nurodo vidines ir išorines grėsmes galinčias kilti jam pačiam, bendruomenei, valstybei ir demokratiniam pasauliui. Pateikia nacionalinio saugumo užtikrinimo sprendimų pavyzdžių (A5.3).	Atlieka tyrimą nacionalinio saugumo tema. Išskiria ekstremalių situacijų, konfliktų atvejus, nurodo reikalingus institucijų ir piliečių veiksmus sprendžiant šiuolaikines ir ateities nacionalinio saugumo problemas (A5.4).
2. Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje (B)			
Remiasi tolerancijos, pagarbos, nešališkumo principais bendraudamas savo artimoje aplinkoje. Nurodo savo priklausomybę tam tikrai bendruomenei, tautai, valstybei (B1.1).	Išvardija demokratines vertybes bei žmogaus teises, jomis vadovaujasi savo artimojoje aplinkoje (B1.2).	Paašškina, kodėl yra svarbu saugoti ir ginti demokratines vertybes bei žmogaus teises savo artimoje aplinkoje (B1.3).	Identifikuoja save kaip aktyvų pilietinės bendruomenės narį, sąmoningą pilietį, gerbiantį demokratines vertybes ir žmogaus teises. Dalyvauja bendruomenės, visuomenės ir valstybės gyvenime ir jį tobulina (B1.4).
Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, nurodo jos prasmę (B2.1).	Dalyvauja klasės, mokyklos bendruomenės veikloje, inicijuoja pokyčius mokykloje (B2.2).	Aktyviai ir atsakingai dalyvauja kasdieniame mokyklos gyvenime sprendžiant klasėje kilusius klausimus, reaguoja į aktualius mokyklos, vietos bendruomenės, visuomenės iššūkius (B2.3).	Dalyvauja ir įtraukia kitus į mokyklos, vietos bendruomenės, jaunimo organizacijų veiklas. Veikia, remdamasis nuostata, kad demokratijos kūrimas šeimoje, bendruomenėje, tautoje, valstybėje, pasaulyje – tai asmeninė ir bendruomeninė kiekvieno

Slenkstinis (1)	Patenkinamas (2)	Pagrindinis (3)	Aukštesnysis (4)
			pilietinės visuomenės nario pareiga ir atsakomybė (B2.4).
Dalyvauja mokyklos bendruomenės pilietinėse veiklose, nurodo svarbiausias Lietuvos valstybines šventes (B3.1).	Dalyvauja mokyklos bendruomenės pilietinėse veiklose, švenčia valstybines šventes, nurodo jų reikšmę (B3.2).	Dalyvauja pilietinėse akcijose ir visuomeninėse veiklose, valstybinių švenčių renginiuose, savo patirtį išreiškia kūrybiškai (B3.3).	Dalyvauja ir įtraukia kitus į pilietinę, visuomeninę, savanorišką veiklą. Švenčia valstybines, tarptautines šventes ir atmintinas dienas, paaiškina jų reikšmę (B3.4).
3. Socialinių ryšių kūrimas ir stiprinimas (C)			
Paaikškina pilietinės visuomenės sampratą. Apibūdina vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų veiklas (C1.1).	Pateikia pavyzdžių, kuriais atskleidžia piliečių įtaką, vaidmenį bendruomenėse bei valstybėje. Paaikškina nevyriausybinių organizacijų reikšmę valstybės gyvenime (C1.2).	Pateikia vyriausybinių, nevyriausybinių, jaunimo ir kitų visuomeninių organizacijų pavyzdžių, paaikškina jų veiklą ir naudą valstybei ir kiekvieno piliečio gyvenimui (C1.3).	Paaikškina pilietinės visuomenės požymius, jos veikimo prasmę. Pateikia vyriausybinių, nevyriausybinių, jaunimo ir kitų Lietuvos bei tarptautinių organizacijų pavyzdžių, pagrindžia jų veiklos svarbą valstybės gyvenimui (C1.4).
Paaikškina ekonomikos vaidmenį kasdieniame žmogaus gyvenime (C2.1).	Paaikškina, kaip viešųjų paslaugų kokybė priklauso nuo visuomenės mokesstinės prievolės, nurodo intelektinių ir vartotojo teisių principus (C2.2).	Paaikškina savo vaidmenį kuriant tvarios ekonomikos sąlygas Lietuvoje ir pasaulyje. Laikosi autorių teisių principų (C2.3).	Nurodo globalaus pasaulio tvarios ekonomikos ir darnaus vystymosi tikslus. Pateikia tvarios ekonomikos ir darnaus vystymosi pavyzdžių (C2.4).
Nurodo dvi pagrindines tarptautines organizacijas, kurių narė yra Lietuva, pagrindinius šių organizacijų tikslus (C3.1).	Išskiria tris pagrindines tarptautines organizacijas, kurių narė yra Lietuva, paaikškina šių organizacijų tikslus, jų svarbą Lietuvai ir pasauliui (C3.2).	Paaikškina Lietuvos vaidmenį tarptautinėse organizacijose ir jų institucijose, nurodo, kaip globali politika veikia Lietuvos visuomenę (C3.3).	Atskleidžia keletą skirtingų požiūrių į Lietuvos narystę tarptautinėse organizacijose bei argumentuotai pristato savo požiūrį. Įvertina tarptautinių organizacijų perspektyvas Lietuvoje ir globaliame pasaulyje (C3.4).